

Âmine ve babası Abdullah'la ilgiliyse de daha çok Resûlullah'ın faziletleri, yetim ve öksüz oluşu gibi konular ele alınmıştır. Türk edebiyatında az rastlanan bu türün ilk örneği Salâhî Efendi'nin kaleme aldığı, La'lîzâde tarafından bestelenmiş, *Matlau'l-fecr* adıyla da anılan 213 beyitlik *Risâle-i Regâbiyye*'sidir (Millet Ktp., Manzum, nr. 1395). **11. Gazavatnâme.** Ünlü kumandanlarla efsanevi kahramanların savaşlarını anlatan eserlerin genel adı olmakla birlikte Hz. Peygamber'in gazvelerinin anlatıldığı manzum veya mensur eserler de bu ismi taşımaktadır. Türk edebiyatında bilinen ilk örnek Dursun Fakih'e nisbet edilen 640 beyitlik *Gazavatnâme* adlı mesnevîdir (*Dâ*, X, 7-8). Ahmed Refik'in (Altınay) *Gazavât-ı Celile-i Peygamberî*'si de (İstanbul 1324) tanınmış bir örnektir. Bunların bir kısmı, Dursun Fakih'in telif ettiği *Gazavatnâme*'nin diğerlerinden biraz farklı bir nüshasında (İÜ Ktp., TY, nr. 311) olduğu gibi *Gazavât-ı Kissa-i Mukaffa'* şeklinde gazânın adıyla anılır. **12. Hicretnâme.** Hz. Peygamber'in hicretine dair mesnevilerle diğer şîrlерden oluşur. Bu alanda bilinen en eski mesnevî Nahîfi'nin 788 beyitlik hicretnâmesidir. Konu siyer, mevlid ve mi'râciyye gibi eserlerin içinde de ele alınmıştır. Tasavvufî kitaplarda Resûlullah ile Hz. Ebû Bekir'in yol arkadaşılığı ele alınıp maddî hicrete mânevî hicret eklerek yeni bir tasavvufî kavram ortaya konulmuştur. Bu konuda Nesîmî, Bursali İsmâîl Hakkı, Erzurumlu İbrâhim Hakkı, Leskofçalı Galib gibi şairlerin eserlerinde pek çok örnek vardır (geniş bilgi için bk. Çelebioğlu, *MÜTAD*, sy. 2 [1987], s. 53-87). **13. Şefaatnâme.** Resûl-i Ekrem'in şefaatini talep etmek için yazılan manzumelerdir. XIV. yüzyıl şairlerinden Ömeroğlu'na ait 125 beyitlik *Şefaatnâme* (TSMK, Yeni Yazmalar, nr. 520/2, vr. 30-34) bilinen tek müstakil örnektir. Ayrıca Hz. Peygamber'e dair manzum eserlerin çeşitli yerlerinde konuya temas edildiği görülür. Bazıları ilâhi ve tevâîh olarak bestelenen bu manzumelere Zekâh Dede'nin sützinak makamındaki, "Yâ Resûlellah şefâat eyle Allah aşkına" ve, "Yâ Habîbelâh meded eyle mürûvet kânîsin" misralarıyla başlayan ilâhileri örnek gösterilebilir. **14. Faziletnâme.** Resûl-i Ekrem'in faziletlerini ve diğer peygamberlerden üstün olmasını anlatan eserlerdir. Hadis literatüründe "hasâis" bahsinin "fezâîlü'n-nebî" koluna giren Türkçe eserler de bu adı taşımaktadır. Bu türe Kemalpaşazâde ile Âbirî'nin *Efdâliyyetü nebiyyinâ alâ sâiri'l-en-*

bîyâ başlıklı risâleleri (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 3698; Hacı Mahmud Efendi, nr. 4489) örnek verilebilir (ayrıca bk. HASÂİ-SÜ'n-NEBÎ). **15. Kırk Hadis.** Bu türün ilk örnekleri Arapça'dan tercüme yoluyla mensur olarak Fars edebiyatında ortaya çıkmış, daha sonra bunlar nazma çekilmişdir. İlk Türkçe örnek olan *Nehcü'l-ferrâdîs*'ten itibaren bu tarzda eser verilmesiraigbet bulunca Ali Şîr Nevâî den Fuzûlî, Nâbî ve Âlî Efendi'ye kadar birçok Türk şairi tarafından değişik konularda kırkar hadis derlenerek Türkçe'ye çevrilmiştir. Coğulukla kita şeklinde düzenlenen bu çeviriler zamanla bir mecmua çeşidi haline gelmiştir (bk. KIRK HADİS). Bazı müellifler 100 veya 101 hadis derlemeleri de yapmıştır. Bu konuda "gül-i sad-berk" denen eserler yanında Latîfî'nin *Sübhatü'l-uşâkî*' gibi farklı adlar taşıyan örnekler de yazılmıştır (nşr. Ahmet Sevgi, Konya 1993). Ayrıca 1000 yahut 1001 hadis çalışmaları da vardır. Bu türdeki eserlerin manzum olmasına Vecîhî Paşazâde Kemal'in *Bin Hadis'i* (İstanbul 1284), mensur olmasına ise Mehmed Ârif Bey'in *Bin Bir Hadis'i* (Kahire 1319) örnek gösterebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Divân-ı lugâti'l-Türk Tercümesi, I, 3-4; Yusuf Has Hâcîb, *Kutadgu Bilîg I: Metin* (nşr. Reşîd Rahmetî Arat), Ankara 1979, s. 20-22; Edîb Ahmed Yüknekkî, *Atebetü'l-hakâyîk* (nşr. Reşîd Rahmetî Arat), İstanbul 1951, s. 42-43; Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye* (nşr. Âmil Çelebioğlu), İstanbul 1996, II, 4-6; Ali Nihad Tarlan, *Şeyhî Divânî Tetkîk*, İstanbul 1964, tür.yer.; Mehmed Çavuşoğlu, *Necîâ Bey Divâni'nun Tâhlîli*, İstanbul 1971, s. 37-38; Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Târihi*, İstanbul 1971, I, 236, 251-252; Harun Tolasa, *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973, s. 30-32; Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dîni Eserler", *Şükûr Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 158-161; a.mlf., *Türk Edebiyatında Mesnevî*, İstanbul 1999, s. 43-44, 80, 379; a.mlf., "Süleyman Nahîfi'nin Hicretü'n-Nebî Adlı Mesnevî", *MÜTAD*, sy. 2 (1987), s. 53-87; M. Nejat Sefercioğlu, *Nevî' Divâni'nun Tâhlîli*, Ankara 1990, s. 28-29; Ömer Demirbağ, *Divân Şiirinde Hz. Muhammed* (yüksek lisans tezi, 1991), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi; a.mlf., "Hz. Peygamber'in Divan Şiirinde Yeri", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, III/3, Van 1992, s. 69-77; Bekir Oğuzbaşaran, *Tanzimat'tan Günümüze Türk Şiirinde Hz. Muhammed* (yüksek lisans tezi, 1992), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi; Necla Pekolçay, *Mevlid*, Ankara 1993, s. 25-43; Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 15-54, 140-203, ayrıca bk. tür.yer.; Mustafa Uzun, *Mehmed Fevzi Efendi ve Dîni Mesnevîleri*, İstanbul 1996, s. 34-36, 109-120; Vedat Ali Tok, *Türk Şiirinde Hz. Muhammed (S.A.V.)*, Kayseri 1997; Ali Yardım, "Şemâîl Nevî'nin Doğusu ve Tirmizi'nin Kitâ-

bü's-Şemâîl'i", *DÜİFD*, I (1983), s. 349; Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâhaddin-i Uşşâki (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1998, s. 149-154, 167-170; a.mlf., "Edebiyatımızda Regâbiyye ve Salâhî'nin Matla'u'l-Fecr'i", *AÇİFD*, XXXII (1992), s. 129-153; Selçuk Eraydin, "Hakîkat-i Muhammediye ve İlgili Beyitler", *Dîyanet Dergisi*, XXV/4, Ankara 1989, s. 131-143; "Muhammed", *TDEA*, VI, 416-419; Hasan Aksoy, "Dursun Fakih", *Dâ*, X, 7-8; İ. Çetin Derdiyok, "Gül-i Sad-berk", a.e., XIV, 226; Mehmet Demirci, "Hakîkat-i Muhammediye", a.e., XV, 179-180.

 MUSTAFA UZUN

E) Urdu Edebiyatı. Hint alt kitasında Gazneliler devrinde fetih hareketlerinin ardından oluşmaya başlayan Urdu dili daha teşekkür aşamasında İslâmî unsurları yoğun biçimde bünyesine almıştır. Özellikle mutasavvıfların İslâmîyet'i yapmak amacıyla halkın üzerinde etkisi bulunan şîri tebliğ faaliyetlerinde kullanımları Urdu edebiyatının ilk örneklerinden başlayarak dinî konuların yanında söz, davranış ve şâhsiyetiyle Hz. Muhammed'i bu edebiyatın ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Resûl-i Ekrem'in üstün vasıflarının övüldüğü na'tın Urdu edebiyatında da ağırlıklı bir yeri vardır. Allah'ın Kur'an'da adını yükselttiği, müminler için şefaat yetkisine sahip, dünya ve âhirette rehberliğine ihtiyaç duyulan bu büyük insana olan inanç, ürünlerini yeni vermeye başlayan Urdu edebiyatında na'tın diğer konulardan önce şîerde yermasına zemin hazırlamıştır.

Bazı araştırmacılar tarafından Urduca'nın ilk örneklerinden kabul edilen Gisûdirâz'ın (ö. 825/1422) kaleme aldığı şiir parçaları, Urdu şiirinde Hz. Peygamber'e sevgi ve bağlılığın bu dilin erken dönemlerinde başladığını göstermesi bakımından önemlidir. Yine Urduca'nın erken devir eserlerinden Fahreddin Nizâmî'nin *Qâdem Rao Padam Rao* adlı mesnevisinde hamdeleden sonra Hz. Muhammed'in övgüsüne yer verilmiştir (Efser Sîddîki Amrohâvî, II, 478). IX (XV) ve X. (XVI.) yüzyılarda Burhâneddin Kutb-i Âlem, Şeyh Sadreddin, Şâh Mîrâncî Şemsülmâeli, Şeyh Bahâeddin Bâcîn, Kebîr, Şâh Burhâneddin Cânîm, Hûb Muhammed Çîşî gibi mutasavvîf şairlerin de Resûl-i Ekrem'e muhabbetlerini dile getirdikleri na'tları bulunmaktadır.

Kutubşâhî Devleti'nin kurucusu Zillullah mahlaslı Sultan Kuli Kutubşâh ile haleflerinden olup Urdu edebiyatının ilk divan sahibi şairi kabul edilen Muhammed Kuli Kutubşâh Resûlullah'ın methine yer vermişlerdir. Muhammed Kutubşâh ga-

zellerinin makta' beyitlerinin çoğunu na't şeklinde kaleme almıştır. Ayrıca külliyatında bu muhtevada gazeller, manzumerler, rubâîler yanında müstakil bir na'tîyye mesnevisi de yer almaktadır. Abdullah Kutubşah'ın gazellerinde de övgü beyitleri bulunmaktadır. Bu dönemde *Nûrnâme*, *Mevlûdnâme*, *Mî'râcnâme*, *Vefât-nâme* gibi mesnevilerle manzum sîret yazıcılığı da gelişmiş ve Molla Vechî, Gavvâsî, Tabîî, Emîn Gucerâtî, San'atî gibi şairler na't yazmışlardır. Molla Vechî'nin 1018'de (1609) kaleme aldığı *Mesnevî-i Kütb-i Müsterî*'nin dil ve muhteva bakımından Nîzâmî'nin mesnevisini geride bıraktığı söylenir (a.g.e., II, 479). Âdîlşâhîler'den Muhammed Âdîlşah zamanında şair Mevlânâ Nusretî 130 beyitlik bir *Mî'râcnâme* kaleme almıştır. Bu dönemde yeni yeni ortaya çıkan mürettebat divanlarda yer alan Hz. Peygamber'e övgüler dışında onun hayatından kesitlerin aktarıldığı müstakil eserler de meydana getirilmiştir. XII. (XVIII.) yüzyılda yaşamış, Urduca'nın büyük şairlerinden Veli Dekkenî'nin gazel, kaside, rubâî, müseddes ve müstezat tarzındaki na'tları, ayrıca çağdaşı mutasavvîf şair Kâdî Mahmûd Bahri ve Firâkî Bîcâpûrî'nin de na't ve menkibe ye dair şiirleri vardır.

Evrengzîb'in vefatının ardından Bâbürülü sultanatının çöküş dönemine girmesiyle başlayan karışıklıklar edebiyatta bir karamsarlık havasının hâkim olmasına yol açmış, bu durum şırlere Allah'a ve Hz. Muhammed'e münâcata yönelik şeklinde yansımıştır. Devrin mutasavvîf şairlerinden Cânî ile Şeyh Fâzîl Batâlevî'nin na'tları bu açıdan dikkate değerdir. Sevdâ-yi Dihlevî'nin na't kasideleri dil ve sanat açısından türünün seçkin örnekleri kabul edilir. Hâce Mîr Derd ve Mîr Muhammed Taki de şırlarında Hz. Peygamber'in methine yer vermiştir. Ancak mutasavvîf şairlerin saray çevresine ve zenginlerin meclislerine girmesiyle şiirdeki dinî motifler azalmaya başlamış, aşk ve romantik konular şire hâkim olmuştur. Leknev'de Şii mezhebinin yaygınlığı, ayrıca eğlence ve sefahat düşkünlüğü şairleri dinî konularla Hz. Muhammed'i methetmekten alikoymuştur. Bu arada şairler na'tlara yer vermişlerse de ardından Hz. Ali'yi öne çikan beyitler yazmışlardır veya Şia imamları için methiyeler kaleme almışlardır. Bunun yanında Nevâzîsî Ali Şeydâ ile Muhammed Bâkir Âğâh manzum siyer yazıcılığının önemli temsilcileri olmuştur. Böylece XIII. (XIX.) yüzyılın ortalarına kadar Resûl-i Ekrem'in na'tına önem veren faz-

la şair çıkmamıştır. Bu dönemde itibaren Mîr Muhammed Taki bir müseddes, İsmâîl Şehîd *Sîlk-i Nûr*, Kerâmet Ali Şehîdî *Çaşide-i Garrâ*, Mü'min *Çaşide-i Zemzeme-sencî-yi Tab'*, *Mesnevî-yi nâ-Tamâm*, *Mesnevî be-Mazmûn-i Ci-hâd ve Tażmîn ber Na't-i Kuddûsi* gibi dikkate değer şirler yazılmışlardır. Gâlib Mirza Esedullah'ın da na't türü gazelleri vardır. Lutfî Ali Han Lutfî gibi bazı şairler ise hayatlarını tamamen na't yazmaya vakfetmiş, 1840'ta Şehîdî Birelvî, Medina'de Ravza-i Mutahhara'nın önünde onun şiirini okurken ölmüştür.

İngiliz sömürgeciliğine karşı 1857'de gerçekleştirilen ayaklanma sonrasında Urdu şiirinde na't yeni bir boyut kazanmıştır. Hint müslümanları arasında fikri değişim hızlanmış, yeni bir ihsas tarzı ve toplumsal bilinc na'ta ayrı bir ses getirmiştir. Bu dönemde şairleri arasında Hâlî, Zafer Ali Han ve Muhammed İkbal gibi isimler onde yer almaktadır. Bunlar Resûlullah'a bağlılığı teşvik etmek, peygamber aşkı canlandırarak olumlu bir güçe dönüştürmek, onun üstün özellikleri ve öğretilerinden hareketle hayatın yüce değerlerine dikkat çekmek, İslâmî esasları yayarak bâtila karşı mücadele etmek, Hz. Peygamber'in söz ve hareketleri işliğinde nefis muhasebesini özendirmek, kâinatın ve yaratıcısının tanınmasında Resûl-i Ekrem'in rehberliğine olan ihtiyacı dile getirmek yönünde çaba göstermişlerdir.

1857 ayaklanmasında İngilizler tarafından idam edilen ve bütün şırlarını na't ve menkibe ye hasreden Muhammed Kifâyet Ali Kâfi'nin manzumeleriyle Gulâm İmam Şehîd İlâhâbâdî'nin *Mevlûd-i Şerîf-i Bahâriyye*'si peygamber aşkı en iyi yansitan eserlerdendir. Hâfîz Lutfî Birelvî de na'ti gazel türüyle sınırlandırmış ve gazel içerisinde na'ta yeni bir tarz katarak bu türü en üst noktaya ulaştırmıştır. Müftî Gulâm Server Lâhûrî ile *Mehâmid-i Muhammedî* (*Tauşîfât-i Muştafaî*) adlı bir na't divanı bulunan Gulâm Mustafa İskî na'thanlar arasında çokraigbet görmüştür. Böylece na't Emîr Mînâyi ve Muhsin Kâkûrevî dönemine kadar gelişim sürecini tamamlamıştır. Emîr Mînâyi, Hz. Peygamber'e olan sevgisini *Mehâmid-i Hâtemü'n-nebiyyîn*, *Mesnevî-yi Nûr u Tecellî-i Ebr-i Kerem*, *Şubhi-i Ezel*, *Şâm-i Ebed*, *Leyletü'l-kadr ve Şâh-i Enbiyâ'* gibi eserlerinde ortaya koymuştur. Hâlî, İslâm'ın yayılışını ve ardından gerilemesiyle müslümanların içine düşüğü sıkıntları anlattiği *Müseddes-i Medd ü Cezr-i İslâm* (*Müseddes-i*

Hâlî) adlı eserinde nebîler arasında "rahmet"in kendisine lakap olarak verildiği Hz. Muhammed'in rehberliğiyle Hint müslümanlarına yol göstermeye çalışmıştır.

Sîretü'n-nebî adlı hacimli bir eseri bulunan Şîbî Nu'mâni, Hz. Peygamber'in hayatının bazı kesitlerini sade bir üslûpla nazmetmiş. Asr-ı saâdet günlerinden manzaraları şîriine aktarmıştır. Mevlânâ Zafer Ali Han na'tlarında müslümanların çektiği sıkıntıları kendi şiir gücüyle birleştirip Resûl-i Ekrem'in hayatının ameli yönlerine ağırlık vererek onu sevenlerin gönüllerinde cesaret ve fedakârlık duygularını uyandırmaya çalışmıştır. Muhammed İkbal'in Hz. Muhammed'e bakış açısı diğer şairlerden biraz daha farklıdır. İkbal, Resûlullah'a duyduğu sevgi yanında yaşadığı dönemde İslâm dünyasının içine düştüğü siyâsî ve fikri buhranlarla çare-sizliği onun mânâvî huzurunda ifade etmiş, bu sıkıntıları dile getirirken sebeplerini ve çözüm yollarını sorgulayarak Resûl-i Ekrem'in rehberliğini istemiş, bazan da fikirlerini müminlerin sevinçlerine ortak olduğunu düşündüğü Resûlullah'a aktarmıştır. Şâd Azîmâbâdî, *Milâdnâme* ve *Zuhûr-i Raḥmet* adlı eserlerinde Hz. Peygamber'in doğumunu, peygamberliğinin şanını, İslâmî öğretileri ve peygamberin ahlâkını anlatır. Resûlullah'in hayatı ve şâhiyetine ayrı bir yer veren Ahmed Rîzâ Han Birelvî na't sahâsında ayrı bir ekol oluşturmuş, akıcı bir üslûplâ inancının gücünü şırlarına yansıtmış ve sonrakilere örnek olmuştur. Hasan Rîzâ Han Birelvî, Bîdem Vârisî, Mirza Muhammed Azîz, Dilû Râm Kevserî, Maharaca Kişan Parşâd, Nefîs Halîlî, Mevlânâ Muhammed Ali Cevher, İkbal Süheyî gibi birçok isim şiirlerinde Hz. Peygamber sevgisine yer vermiştir.

Pakistan'ın kurulmasıyla birlikte yeni devletin dinle olan bağlarını güçlendirmek amacıyla dinî değerlere verilen ağırlık, bu değerleri çöküse uğrattığı düşünülen pozitivizme ve ilhâda karşı mücadele için Hz. Muhammed'e yönelme ve hayatından kesitlerle insanlara yol gösterme, zor hayat şartlarında onun temsil ettiği yüce değerlere sağlanma, sahip olduğu üstün vasıfları överecek bu vesile ile şefaatine nâil olma isteği na't yazımına hız kazandırmış, na'tların muhtevası ve sanatsal güzelliği daha da zenginleşmiştir. Hâfîz Câlenderî, Abdülazîz Hâlid, Ca'fer Tâhir, Esed Mîltâni, Bibzâd Leknevî, Gulâm Resûl Ezher, Hâfîz Tâib, İhsan Dâniş, Mahşer Resûl Nagarî, Âsî Ziyâyî, Kerem Haydarî gibi şairler çeşitli nazım türlerinde

na't kaleme almışlardır. Urdu edebiyatında modern şiirin öncüleri de serbest şiir türünde na'tlar yazmıştır. Raca Reşîd Mahmûd, Pakistan'da 1948-1992 yılları arasında 400 kadar na'tnamenin kaleme alındığını bildirmiştir ve bunların bir listesi ni sunmuştur (*Fîkr u Nâzâr*, s. 117-135).

Urdu edebiyatında na't ve manzum sîretler yanında mensur sîretler de yazılmıştır. Urduca nesrin gelişmeye başlamasıyla birlikte ortaya çıkan bu süreçte eserler tarihî ve dinî bilgileri de kapsamaktadır (geniş bilgi için aş. bk. [Literatür: Urduca]). Hz. Muhammed'e duyulan sevginin yansısı gibi diğer bir tür de hac seyahatnameleridir. Bu tür kitaplarda özellikle Haremeyn'le ilgili gözlemler aktarılırken Resûl-i Ekrem'in hayatına dair bilgiler de verilmektedir. Şevket Ali Şâh'ın *Pohonçey Terey Huzûr, Haci Bahadır Şâh'ın Refîk-i Hac*, Münşî Bereket Ali'nin *Rehnümâ-i Hac*, Şeyh Nûreddin'in *Riyâzü'l-Haremeyn*, Muhammed Abdülvehâb'ın *Sefernâme-i Sa'âdet*, Abdülgâni Ensâr'ın *Mekki Medenî kâ Sefer*, Raca Muhammed Şerîf'in *Âyîne-i Hicâz*, Mümtâz Müftî'nin *Lebbeyk ve Nigâr Seccâd Zahîr*'in *Deşt-i Îmkân* adlı eserleri bunlara örnek gösterilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşâfî *Tenkîdi İslâhât* (haz. Ebû'l-îcâz Ha-fîz Sîddîkî), İslâmâbâd 1985, s. 200-201; Mahmûd Birelî, *Muhtasar Târih-i Edeb-i Urdû*, Lahor 1985, s. 265-271; Enver Sedîd, *Urdû Edeb ki Muhtasar Târih*, İslâmâbâd 1991, s. 268, 282, 286, 310-311, 342, 398-399, 419-421, 544, 607-608; Hakîm M. Saîd, "Na't-i Resûl ki Ehemmiyyet", *Seyyâre Dâcîst* (Resûl Number), Lahor 1992, II, 465-468; Şemîm Ahmed, "Na't-gû'î aôr Us kâ Fen", a.e., II, 469-475; Efser Sîddîkî Amrohâvî, "Urdû'ey Kadîm aôr Na't-gû'î", a.e., II, 477-486; Refiuddîn Hâşîmî, 'Allâme İkbâl aôr Mir-i Hicâz, Lahor 1994, s. 11-47; Şevket Ali Şâh, *Pohonçey Tere Huzûr Sefernâme-i Hicâz*, Lahor 2002, tür.yer.; Eltâf Hüseyin Hâlî, *Müseddes-i Hâlî: Medd ü Cezr-i İslâm* (haz. Gulâm Hüseyin Zülfikar), Lahor 2003, s. 21-22; Nigâr Seccâd Zahîr *Deşt-i Îmkân-Sefernâme-i Necd ü Hicâz*, Karaçi 2003, tür.yer.; Raca Reşîd Mahmûd, "Pâkistân meyn Fenn-i Na't Târihu İrtîkâ", *Fîkr u Nâzâr* (Sîret Number), XXX/1-2, İslâmâbâd 1992, s. 117-135; İdâre, "Sîret", *UDMî*, XI, 505-509; Abdülcâbâr Han, "Hâzret-i Muhammed (Kütüb-i Sîret-i Urdû)", a.e., XIX, 305-306; Hafîz Tâib, "Na't (Urdû)", a.e., XXII, 403-409.

HALİL TOKER

F) Türk Hat Sanatı. Hz. Peygamber, insan yaratılışında mevcut güzellik duygusunu İslâm terbiyesiyle şekillendirerek yazının sanat seviyesine yükselmesinde etkili olmuştur. Bu sebeple bütün hat ustaları yazıya aktardıkları dinî heyecanla-

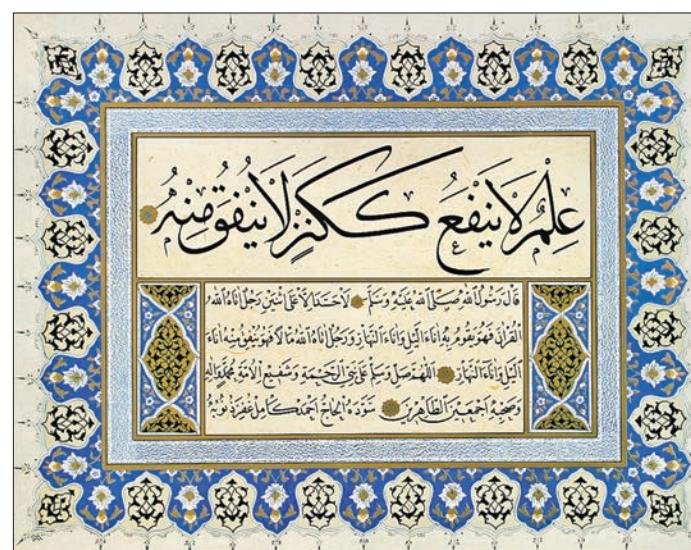
rını Hz. Muhammed'in adı, şâhsiyeti ve hadisleri etrafında göstermiş, birbirinden güzel kitap, levha ve kitâbeler meydana getirmiştir.

İslâm medeniyetinin estetik değerlerinden biri Resûl-i Ekrem'in, "Allah güzeldir, güzeli sever" ifadesidir (*Müslim*, "Îmân", 147). Böylece Hz. Peygamber, müslümanların her türlü çırkinlikten arınmış bir ruh ve fikir güzelliğine sahip olmalarını, iç temizliğinin hayatın bütün sahalarına estetik davranışlar ve sanat hareketleri şeklinde yansımاسını hedeflemiştir. Sanat faaliyetlerini ve insan ruhunda tabii bir eğilim olan sanat gücünü dinî hayatın daha içten, feyzî yaşılanması bakımından teşvik etmiş, insanların uzun bir tecrübe sonucu ulaştığı bilgi ve sanat birikimine vahyin işığında istikamet vermiştir. Sanatla imanı birleştirerek ona ilâhî bir vasif kazandıran Resûl-i Ekrem sanat adı altında toplumun düzenini bozucu, tevhidi ve ahlâkî değerleri yüksici hareketlere karşı çıkmıştır.

Hz. Peygamber'in sosyal gelişme ve yükselme için gerekliliğini önemle vurguladığı konulardan biri yazı olmuştur. Yirmi iki harften ibaret Câhiliye devri Arap yazılısı yirmi sekiz sesten oluşan dilin kusursuz yazılması için yetersizdir (Hamîdüllâh, II, 761). Kısa sesli harfler, benzer harfleri birbirinden ayıran noktalama işaretlerinin bulunması okuma ve yazmadada güçlüklerde ve hatalara sebep oluyordu. Öyle anlaşılıyor ki Câhiliye devrinde ve hicretten sonra bir asırlık dönemde içinde yazı hâfızaya yardımcı durumdaydı (Çetin, s. 25). Şekil, harf ve imlâ eksikliklerini rağmen Resûl-i Ekrem yören halkın

bildiği bu yazıyı vahyin yazılması ve öğretilmesi için kullanılmış, bir taraftan da harflerin bellii kurallara uyularak okunaklı ve güzel yazılması, estetiği, noktalama ve harekeleme gibi konularda birtakım tavsiyeler bulmuştur. Nitekim, "Allah beni bir öğretmen olarak görevlendirmiştir" (ibn Mâce, "Mukaddime", 229); "Çocuğun anne ve babası üzerindeki üç hakkı güzel yazmayı, yüzme ve ok atmayı öğretemesi ve ona helâl rızık yedirmesidir" (Münâvî, III, 393) buyurması konuya verdiği önemi göstermektedir.

Bütün işlerinde ince bir zevke ve estetik anlayışa sahip olan Hz. Peygamber kâtibine, "Hokkaya lîkâ koy, kalemi eğri kes, besmelenin bâsını dik yaz, sîn harfinin dişlerini, mîm'in gözünü açık, ism-i celâli güzel yazmaya gayret et, 'rahmân'da kalemin mürekkebini yenile, nûn'un çanağıını uzat, 'rahîm'i de güzel yaz" diyerek (Kâdî İyâz, I, 506) besmelenin göze hoş gelecek biçimde yazılmasını tavsiye ederken estetik değerleri ortaya koymuş, böylece yazının sanat seviyesine yükselmesini hedef olarak göstermiştir. "Bilgiyi yazıyla bağlayın" (Dârimî, "Muâkaddime", 43); "Güzel yazı gerçeğe açıklık kazandırır" (M. Abdülhay el-Kettânî, II, 314) sözleriyle de bilginin kaybolmaması için güzel yazıyla kaydedilmesini istemiş, bunun insanın akıl ve his dünyasını zenginleştirip mutluluk vereceğini belirtmiştir. Onun bu sözleri yanında okuduğu âhenkli Kur'an âyetleri, müsikiye ve şire karşı hassas olan devrin insanların ruhundaki sanat duygusunu uyandırmıştır. Mescid-i Nebî'ni Sufî denilen bölümünde ashâbına bizzat ders vermiş, ayrıca burada

Kâmil Akdîk'in hadîs-i serifleri konu alan sülüs nesih kitabı (Rikkat Kunt koleksiyonu)